

«Jævla homo!»

Om gruppebaserte skjellsord

Ingrid Kristine Hasund

Særtrykk fra Dembra-publikasjon nr. 3

«Jævla homo!»

Om gruppebaserte skjellsord

Ingrid Kristine Hasund

Artikkelen tar for seg en type hatefulle ytringer, nemlig gruppebaserte skjellsord. Med utgangspunkt i resultater fra Dembraundersøkelsen av skjellsord i skolen, analyseres skjellsordene fra et språkvitenskapelig perspektiv: Hva er gruppebaserte skjellsord, hvordan oppstår de, og hvorfor bruker vi dem? Analysen knyttes opp mot skolens reaktive og proaktive arbeid mot hatefulle ytringer, samt føringene som ligger i fagfornyelsen.

ABSTRAKT

Artikkelen tar for seg gruppebaserte skjellsord fra et språkvitenskapelig perspektiv. Hva er gruppebaserte skjellsord, hvordan oppstår de, hvorfor bruker vi dem, og hvordan kan vi forholde oss til dem? Gruppebaserte skjellsord er problematiske, fordi de kan brukes både i hatytringer som er så krenkende at de rammes av straffeloven, og i overført betydning blant venner, «bare for tull». Analysen viser at «bare-for-tull»-bruken av skjellsord kan forstås som en type banning som ikke skal tolkes bokstavelig, men viser også at denne forståelsen er kontroversiell. Videre diskuteres hvor vanskelig det kan være å definere ord som nøytrale, negative eller positive (verdiladning) og formelle, nøytrale eller uformelle (stilistisk ladning). Artikkelen argumenterer for at en språkvitenskapelig tilnærming kan gi et godt utgangspunkt for å tematisere gruppebaserte skjellsord i skolen. Ved å se på ord som objekter man kan studere og snakke om, kan man åpne opp for nødvendige samtaler om utfordringen med at gruppebaserte skjellsord kan brukes både i hatytringer og i banning «bare for tull».¹

INTRODUKSJON

Denne artikkelen tar for seg gruppebaserte skjellsord fra et språkvitenskapelig perspektiv. Jeg har forsket på stygge ord, banning og skjellsord i norsk og engelsk siden 1990-tallet (Hasund & Stenström, 1996; Stenström, Andersen & Hasund, 2002; Hasund, 2005; Drange, Hasund & Stenström, 2014; Svennevig & Hasund, 2018), og har merket meg at gruppebaserte skjellsord ser ut til å ha fått økt oppmerksomhet i offentligheten de siste årene. Det ser vi blant annet i at regjeringen har utarbeidet en strategi mot hatefulle ytringer (2016–2020), hvor hatefulle

ytringer defineres som ytringer som er «av hatefull eller diskriminerende art» (s. 14), på bakgrunn av mottakerens gruppetilhørighet basert på «kjønn, etnisitet, religion eller livssyn, nedsatt funksjonsevne eller seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk» (s. 2).² Ettersom definisjonen tar utgangspunkt i gruppetilhørighet, vil hatefulle ytringer også kunne omfatte gruppebaserte skjellsord, og i denne artikkelen vil jeg forsøke å svare på følgende spørsmål: *Hva er gruppebaserte skjellsord, hvordan oppstår de, hvorfor bruker vi dem, og hvordan kan vi forholde oss til dem?*

Et eksempel på gruppebaserte skjellsord er når ordet *homo* brukes nedsettende om personer i uttrykket *jævla homo*. Ordet *homo* brukes ikke alltid nedsettende (bare tenk på uttrykket *ung, stolt og homo*), men i kombinasjon med det klassiske norske banneordet *jævla*³ blir det fort et svært nedsettende skjellsord. Ordet er gruppebasert fordi det betegner gruppetilhørighet basert på seksuell orientering. Som skjellsord brukes det imidlertid ikke bare rettet mot homofile som et uttrykk for homofobis. Det kan også brukes nedsettende om personer uavhengig av mottakerens seksuelle legning, med omtrent samme betydning som *Din jævla idiot!* En del unge vil hevde at de kan bruke *jævla homo* på denne måten blant venner «bare for tull», noe jeg skal komme tilbake til.

To andre ord som kan brukes som gruppebaserte skjellsord er *neger* og *jøde*. Det er delte meninger om *neger* kan brukes som et nøytralt ord i dag. Noen mener det er så nedsettende at det ikke bør brukes overhodet, ikke engang *nevnes*, slik som jeg gjør i denne artikkelen. Jeg skal komme tilbake til hvorfor jeg likevel velger å nevne ordet senere. I første omgang vil jeg bare, umiddelbart etter å ha skrevet

1 En stor takk til redaktørene Solveig Moldrheim og Claudia Lenz for gode tips og kloke innspill til tidligere versjoner av denne artikkelen.

2 www.regjeringen.no/contentassets/72293ca5195642249029bf6905ff08be/hatefulleytringer_uu.pdf.

3 Ordet *jævla* kommer fra *jævel/djevel* og er et gammelt religiøst banneord i norsk, som også kan brukes i utskjelling (Jenstad, 1999).

ordet første gang i denne teksten, opplyse om at jeg er fullt klar over hvor sensitivt det er. Det er noe helt annet med ordet *jøde*. Selv om det kan brukes som et gruppebasert skjellsord, er det ingen tvil om at ordet også har en helt nøytral betydning. Setningen «Jesus var jøde», for eksempel, står i Store norske leksikons artikkel om Jesus (snl.no) og gir en nøytral faktaopplysning. For å markere den nedsettende bruken av *jøde*, kan vi gjøre som med ordet *homo*, og sette banneordet *jævla* foran, slik at vi får *jævla jøde*. Uttrykket *jævla neger* er også i bruk i norsk i dag, og dermed har vi våre tre «ord for dagen»⁴ som jeg skal fokusere på i resten av denne artikkelen:

Jævla homo!
Jævla neger!
Jævla jøde!

Grunnen til at jeg har valgt akkurat *homo*, *neger* og *jøde*⁵ som «ord for dagen», er at de er tydelige eksempler på gruppebaserte skjellsord i norsk i dag, og at de alle klart faller inn under det regjeringen har definert som hatefulle ytringer. I strategien mot hatefulle ytringer står det at «etnisitet og seksuell orientering er de vanligste grunnlagene for hatefulle ytringer» (s. 14), så våre tre ord for dagen når høyt opp på listen over språkets verstinger. Mens *jævla homo* er basert på seksuell orientering, er *jævla neger* og *jævla jøde* basert på det som i strategien kalles etnisitet. I *Bokmålsordboka/Nynorskordboka* har *neger* denne beskrivelsen:

neger (gjennom tysk og fransk, fra spansk og portugisisk negro 'svart') kan oppfattes nedsettende: person som tilhører eller opprinnelig kommer fra folkeslag med svart eller mørkebrun hudfarge som befolker Afrika sør for Sahara.

Definisjonen på *jøde* knyttes både til folkeslag og til religion (ordbok.uib.no). Jeg skal her ikke gå videre inn på diskusjonen omkring begrepene *etnisitet* og *rase* når det gjelder ordet *neger* eller *etnisitet* og *religion* når det gjelder *jøde*, men anerkjenner at det finnes ulike syn og definisjoner.

Jeg vil også nevne at jeg vurderte å ha med *hore* som et fjerde eksempel, men valgte å la være. *Hore* er et utbredt skjellsord som helt klart brukes mest mot en gruppe, nemlig kvinner/jenter (Slåtten, Holsen, Anderssen & Jensen, 2012; Lenz & Moldrheim, 2019). Det er imidlertid ikke like tydelig hvilken gruppe det er *basert på*, og det er slik jeg forstår «gruppebasert» her. I den grad vi kan snakke om en gruppe kvinner, må det være «prostituerte» eller «sex-arbeidere» (hvis vi ser på den direkte betydningen, denotasjonen), men som skjellsord brukes det mest om «promiskuøse» (hvis vi ser på den utvidede/sekundære betydningen, konnotasjonen), og det er et svært ullent begrep. Jeg mener derfor at grunnlaget for å kalle ordet gruppebasert er mer uklart for *hore* enn for de tre andre ordene, som helt klart viser til gruppetilhørighet basert på seksuell legning (*homo*) etnisitet/rase (*neger*) og etnisitet/religion (*jøde*).

4 Her bruker jeg «ord» i videre forstand. Mer presist kan vi si at *jævla homo*, *jævla neger* og *jævla jøde* er tre uttrykk som består av to ord hver.

5 Når det gjelder ordene *homo* og *neger*, vil jeg også komme inn på variantene *homse* og *nigger*.

Faksimile fra Aftenposten 18.9.2017

OFFENTLIG OPPMERKSOMHET OM GRUPPEBASERTE SKJELLSORD

I det følgende skal jeg gi tre eksempler fra den norske offentligheten som viser hvordan hvert av våre tre ord for dagen brukes som skjellsord. I 2017 lanserte NRK TV-serien *Jævla homo*, som handlet om å være homofil i Norge. Følgende klipp er fra Aftenpostens intervju med serieskaperen, journalisten Gisle A. Gjevstad Agledahl.⁶

Som klippet viser, er det et alvorlig bakteppe for

Faksimile fra Fædrelandsvennen 18.9.2017

serien. Agledahl, som selv er homofil, ønsket at serien ville bidra til at færre homofile tar livet sitt som følge av å bli diskriminert og utsatt for homoskjellsord. På bildet har Agledahl på seg en genser der det står *jævla homo*. I forbindelse med lansering av serien viste flere kjendiser sin støtte til Agledahl ved å legge ut bilde av seg selv på Instagram iført genser eller caps med *Jævla homo*. Ifølge Dagbladet⁷ gjorde de dette for å «være med på å ødelegge det som et skjellsord», og kanskje til og med gjøre det «kult å være en *jævla homo*». Det at noen lager en kampanje for å prøve å uskadeliggjøre et ord, bekrefter at *jævla homo* kan brukes som en hatefull ytring.

Et eksempel på bruken av *jævla neger* som hatefull ytring, finner vi i avisen Fædrelandsvennen i omtale av en sak fra 2017, der to etniske norske menn ble dømt til fengsel for grov vold og «diskriminerende og hatefull ytring» mot en norsk-afrikansk mann.

6 www.aftenposten.no/kultur/i/16XzL/Med-TV-serien-Javla-homo-vil-NRK-journalisten-redde-ungdommer.

7 <https://www.dagbladet.no/kjendis/derfor-gar-alle-kjendisene-i-javla-homo-genser/67377172>.

HAT: – Føler vi overfor minoritetene våre, så leier demokratiet. Det kan vi ikke tillate, sier Monica Csango. Foto: Terje Bringsjord

Debatt

Jøde, gjem deg!

Jeg bar en gang symboler på min tilhørighet, men har sluttet å gjøre det.

29. mai 2019

Faksimile fra VG nett 29. mai 2019

Som det framgår av klippet, ble mannen først kalt *jævla neger*, deretter *jævla syrer*. Gjerningspersone avviste at de hadde rasistiske motiver, men retten var ikke i tvil om at ytringene «fremst i den aktuelle konteksten var hatefulle og diskriminerende, og at de hadde sin bakgrunn i fornærmedes etniske bakgrunn og hudfarge». Det norske lovverk inneholder flere bestemmelser både i straffeloven og i diskrimineringslovene som forbyr hatefulle ytringer, og i dommen fra denne saken ble det slått fast at «ytringene var kvalifisert krenkende og vernes ikke av ytringsfriheten».⁸

Bruken av *jævla jøde* som skjellsord er omtalt i et debattinnlegg av Monica Csango på vg.no i 2019.⁹ Csango er skribent, forfatter og filmskaper,

og en profilert jøde i norsk offentlighet. I innlegget *Jøde, gjem deg!* forteller Csango om hvordan hun tidligere pleide å bære jødiske symboler, som davidsstjernen, men at hun sluttet med det: «Jeg har ikke båret noen av disse symbolene på flere år. Hvorfor? Fordi tenk om noen ser og misforstår, og roper *Jævla jøde* rett ved meg.»

At ordet *jøde* brukes som skjellsord i dag, er også omtalt i regjeringens Handlingsplan mot antisemittisme 2016–2020,¹⁰ der det står: «Det siste tiåret har vi både sett angrep mot jødiske mål i Europa, og fått rapporter om økt forekomst av antisemittiske hendelser i europeiske land. Det finnes også negative holdninger til jøder i den norske befolkningen. Det kan være holdninger som for eksempel uttrykkes gjennom å bruke *jøde* som skjellsord.» Et nyere eksempel på antisemittiske hendelser i Europa er skjendingen av 96 jødiske graver i Frankrike (nrk.no, 2019).¹¹ Også i USA rapporteres det om økt forekomst av antisemittisk hatkriminalitet (se medieoppslag i Vårt Land, 2019¹² og The Atlantic, 2019¹³), og oppmerksomheten omkring *jøde* brukt som skjellsord i Norge i dag må ses i lys av denne internasjonale utviklingen.

SKJELLSORD I SKOLEHVERDAGEN

Jeg har til nå vist noen eksempler fra media og fra regjeringens egne dokumenter som viser at både *homo*, *neger* og *jøde* er i bruk som gruppebaserte skjellsord i Norge i dag. Men hvor utbredte er disse skjellsordene blant ungdommer i skolehverdagen? Det er helt umulig å gi noe nøyaktig svar på dette

8 Fædrelandsvennen, papirutgaven 19.09.2017 s. 12.

9 <https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/50WxJe/joede-gjem-deg>.

10 www.regjeringen.no/globalassets/departementene/kmd/sami/dss-handlingsplan-antisemittisme.pdf.

11 <https://www.nrk.no/urix/vandalisme-mot-jodiske-graver-i-frankrike-og-demonstrasjoner-mot-antisemittisme-1.14438061>.

12 <https://www.vl.no/nyhet/amerikanske-joder-fole-eg-utrygge-antisemittisk-hatkriminalitet-mer-enn-doblet-siden-2013-1.1639637?fbclid=IwAR1yDNYgZKsUHjDJ8S1UtcNUAN1Wi3eq5Wdlet179FWI4QKGLX9wu3mRKQ?paywall=true>.

13 https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2019/12/after-monsey-will-jews-go-underground/604219/?utm_source=facebook&utm_medium=social&utm_campaign=share&fbclid=IwAR3h-ntHucfLiRz7ZuR2KE8bjkW3S98Kfmv7R3aMFvAPItIX_9qcjUnlg.

78	nei
79	jeg vet ikke
80	ja, jeg føller ikke mednok på dem for å vite hvilke ord
81	Faen, helvte, fitte, hore, kuk, tiss, rompehull, fellesehøl, høl, barkebylle neger, slyngrefitte, pikk, penis, satan, fittehøl, homo, homse, homofil, homsefaen, gollum, cottonslave, morendin, farendin, soper, skikerytter, mongo, innvandrer, ape, jøde, jødesvin, svarting, auschwitz jøde, kongspikk, pjår, øyjvin, pakkis, potet, rævslikker, kukslikker, fitteslikker
82	fitte, helvete, jævel, pakkis, kuk faen, bollemus, hore, brunhøl, fellesehøl, traktorhøl, barkebille, slingrefitte, bruksvare, pikk, tomastoget, homo, homofaen, fittehøl, morendin, homse, runkemann, skinkerytter, mongo, innvandrer, potet, jøde, svarting, neger auschwitz jøde, hitler, mengele, jødesvin, negerhelvete, pakkis, fittejøde, fellesjøde, moren din vitser
83	vet ikke
84	kjærring, fitte, homse
85	faen
86	Ja, det er vanlig
87	ja, jøde, jævla nordmann og neger er mye brukt
88	homo, neger, tiss
89	svarting, homo, fitte, bitch
90	Homo, jøde

spørsmålet, men jeg skal vise noen resultater fra Dembras eget arbeid med å kartlegge ungdommers kjennskap til skjellsord som brukes i skolehverdagen. Dembra-undersøkelsen har vært gjennomført siden prosjektets oppstart høsten 2012, de første årene på Østlandet, senere også andre steder. I 2016 fikk jeg anledning til å studere resultatene fra Dembra-undersøkelsen det året, og skal i det følgende vise til noen svar på spørsmålet: «Er det vanlig at elever bruker skjellsord seg imellom på din skole? I så fall hvilke skjellsord?» I alt 2185 elever svarte anonymt på dette spørsmålet, og følgende bilde over viser noen av svarene (Tallet i venstre kolonne viser enkeltelevens kode).

Vi ser for eksempel at elev 79 har svart «jeg vet ikke», mens elev 81 har svart ved å gi en lang liste med skjellsord. Et digitalt søk i hele materialet på ordene *jøde*, *homo/homse* og *neger/nigger* ga følgende resultat:

- **Homo 373, homse 160**
- **Jøde 173**
- **Neger 76, nigger 5**

Tallene viser at *homo* har flest treff av de tre skjellsordene (varianten *homse* er mindre brukt), deretter *jøde* og til slutt *neger* (varianten *nigger* er mindre brukt). Tallene inkluderer alle skjellsord som

inneholdt de tre ordene, også sammensetninger som *homofaen* og *jødesvin*. Materialet er ikke korrigert for stavfeil, så eventuelle feilstavede varianter er ikke fanget opp. Resultatene fra 2016-undersøkelsen ser ut til å stemme ganske godt med nyere resultater fra Dembraprojektet også. Når det gjelder de tre ordene *homo*, *neger* og *jøde*, skriver Lenz og Moldrheim (2019: 41) at ordet *homo* er aller mest brukt, mens *jøde* og *neger* varierer i stor grad.

SKJELLSORD FRA ET SPRÅKVITENSKAPELIG PERSPEKTIV

Når jeg underviser om ungdomsspråk på universitetet, har jeg alltid med en del om stygge ord som også tar for seg gruppebaserte skjellsord. Da utforsker vi skjellsordene fra et analytisk perspektiv. Vi bruker kunnskap og kritisk tenkning til å se på de stygge ordene som objekter vi kan ta i, holde på avstand, studere, forstå og til syvende og sist håndtere. Å sette skjellsord på dagsordenen i språkfag er en del av det forebyggende arbeidet Dembra er opptatt av. På Dembras nettsider står det:

Dembras utgangspunkt er at fordommer og gruppefiendtlighet best forebygges gjennom skolens arbeid med inkluderende skolekultur, demokratisk kompetanse og kritisk tenkning. Den forebyggende virksomheten bør dermed forstås som en del av skolens kjernevirksomhet, ikke tiltak som kommer som ulike tillegg.¹⁴

Sitatet er hentet fra siden «Dembras faglige grunnlag» og viser at Dembra regner forebyggende arbeid som *allerede integrert* i skolens kjernevirksomhet. På samme måte som det er viktig å snakke om

diskriminering generelt i samfunnsfag, er det viktig å snakke om *ord* som brukes for å diskriminere i språkfagene, særlig norsk og engelsk. For noen som er utsatt for diskriminering, kan det hjelpe å forstå hva diskriminering er og å se det i en større sammenheng. La meg understreke ordet *kan* her: Det kan hjelpe noen, det kan hjelpe på noe, men det hjelper ikke alle med alt og alltid. Det kan være like vondt neste gang noen blir kalt for *jævla homo*, *jævla neger* eller *jævla jøde*. Likevel, la oss ta språkviterbrillene på og studere skjellsord litt på avstand, som objekter, som om det stemmer at «det er bare ord».

Hva er skjellsord?

Den svenske språkviteren Magnus Ljung ser på skjellsord som en underkategori av banning. Dette er kontroversielt, og jeg skal forklare hvorfor. Følgende definisjon på banning er basert på Ljungs (2011) studier av banning i flere språk, deriblant norsk:

1. Banning er knyttet til noe som er **tabu** eller **stigmatisert** i en kultur
2. Banneord brukes i **overført betydning** (skal ikke tolkes bokstavelig)
3. Banning kan brukes til å uttrykke **sterke følelser**

Ljung skiller mellom ulike typer banning, og når det gjelder skjellsord, er det skillet mellom såkalt *rettet* og *urettet* banning som er mest relevant. Urettet banning er ikke rettet mot en spesiell person, og består av typiske utropsord som *Faen*. Rettet banning er banning som er rettet mot personer,

og omfatter skjellsord, forbannelser og uvennlige oppfordringer som *Din drittsekk*, *Dra til helvete* og *Din jævla homo/neger/jøde*.

Når det gjelder det første punktet i definisjonen, har både rettet og urettet banning det til felles at de berører temaer som er **tabu** eller **stigmatisert**. Ikke alle skjellsord berører tabuer; ifølge Jenstad (1999) «finst det ikkje fnugg av bannskap» i skjellsordet *tregost*, men *homo*, *neger* og *jøde* som skjellsord, berører i høyeste grad stigmatiserte temaer og faller dermed inn under Ljungs definisjon av banning.

Det andre punktet i definisjonen handler om at banneord brukes i **overført betydning**, og at de ikke skal tolkes bokstavelig. Dette er kontroversielt, og det finnes språkforskere som mener at skjellsord er noe annet enn banning fordi de er rettet mot personer og ikke kan brukes i overført betydning; se for eksempel Rathje, 2012a og b (se også diskusjoner om skjellsord versus banning i Jenstad, 1999; Fjeld, 2002; Stroh-Wollin, 2012; Hasund, Drange & Stenström, 2012). Hvis vi ser på ordet *homo* når det rettes nedsettende mot homofile personer, ser vi straks hvordan kriteriet om overført betydning ikke helt passer, i alle fall ikke alltid. Ved at jeg anerkjenner Ljungs definisjon av skjellsord som en type banning, åpner jeg for at det finnes bruk av skjellsord som ikke er ment og/eller oppfattet bokstavelig (som hatytringer), eller i det minste at grensene kan være uklare.

Når det gjelder det punktet i definisjonen av banning som handler om **sterke følelser**, er det viktig å legge merke til ordet *kan*: Banning *kan* brukes til å uttrykke sterke følelser. Psykologen Richard Stephens (Stephens, Atkins & Kingston, 2009) har funnet at banneord ser ut til å være lagret andre steder i hjernen enn vanlig språk. Eksempelvis kan personer som har mistet viktige språkfunksjoner på grunn av visse typer hjerneskade, likevel være i stand til å banne flytende. Dette tyder på at banning

nevrobiologisk sett er knyttet til det limbiske system i hjernen, som blant annet kontrollerer følelser. Når banning brukes til å uttrykke sterke følelser, snakker vi om såkalt **aggressiv** eller **emosjonell banning** (Andersson & Trudgill, 1990, Ljung 2011). Å rope *fy faen* i smerte når hammeren treffer tommelen i stedet for spikeren, er et eksempel på aggressiv og negativ banning, mens å rope *fy faen* når favorittlaget ditt skårer mål og vinner kampen på overtid, er et eksempel på positiv emosjonell banning.

Ikke all banning uttrykker sterke følelser. Banning kan også brukes for å markere tilhørighet til visse sosiale fellesskap, og da snakker vi gjerne om **sosial** eller **stilistisk banning** (Andersson & Trudgill, 1990; (Ljung, 2011)). Et eksempel på dette kan være når etnisk norske, ikke-jødiske ungdommer kaller hverandre *jævla jøde* «bare for tull», eller når unge jenter kaller hverandre for *bitch* med positivt fortegn. Banningen blir her en identitetsmarkør, som blant annet kan signalisere tøffhet, til og med nærhet og vennskap. Det virker kanskje paradoksalt, men det at venner kan bruke skjellsord om hverandre, blir sett på som et tegn på at de kjenner hverandre godt, at vennskapet tåler mye (Hasund, 2006; Svennevig, 2020). Utenforstående vil kanskje reagere og hevde at det ikke går an å kalle noen *jævla jøde* «bare for tull». Men hvis vi ser på det som sosial/stilistisk banning, er det mulig: Man kan være fullt klar over at kraften i skjellsordet kommer fra et tabu/stigma (knyttet til religion for *jævla* og antisemittisme for *jøde*), men likevel bruke det som banning i overført betydning for å signalisere for eksempel tøffhet eller nærhet/vennskap, altså noe positivt. Derav forklaringen «bare for tull».

Ords verdiladning

Jeg nevnte ovenfor at det kan være en verdifull øvelse å se på gruppebaserte skjellsord som objekter, som om de var ting som man kan holde litt på

avstand og betrakte fra ulike vinkler, for eksempel ved å definere «banning», «skjellsord» og «hatytringer» og undersøke grensene mellom dem. En annen måte å gjøre det på er å se på ords verdiladning. Flere skjellsord begynner nemlig ikke som skjellsord, de blir skjellsord fordi ordenes verdiladning endrer seg over tid. At ord har verdiladning, betyr at de kan brukes til å uttrykke positive eller negative holdninger, og man snakker gjerne om plussord og minusord. Ord som ikke uttrykker noen spesiell verdiladning, er nøytrale ord (Svennevig, 2020).

Ords verdiladning er ikke nødvendigvis gitt en gang for alle. Når man bruker et ord over lengre tid til å omtale en gruppe mennesker negativt, kan de negative holdningene til slutt smitte over på selve ordet, slik at det går fra å være nøytralt til å bli et minusord. Ordene *homo*, *neger* og *jøde* har til felles at de kan brukes som skjellsord, altså minusord, men de er ganske forskjellige når det gjelder utviklingen av verdiladning over tid. Når det gjelder ordet *homse*, skriver Svennevig (2020):

Mange grupper som har blitt utsatt for negative klengenavn, har forsøkt å ta brodden av mobbingen ved selv å ta ordet i bruk. Unge pakistanere kan omtale seg selv som pakkiser, og homofile omtaler gjerne seg selv som homser, enda dette opprinnelig var et klengenavn. På denne måten forsøker disse gruppene å tappe ordene for de negative konnotasjonene, og i tilfellet med homse har det lyktes. (Svennevig, 2020, s. 206.)

Svennevig hevder at homofile har lyktes med å endre verdiladningen av ordet *homse*. Likevel, som vi så i eksemplet med NRK-serien *Jævla homo*, er det fortsatt behov for å kjempe mot den negative verdiladningen av ord om homofile. I 2012 ble det

publisert en rapport med tittelen *Erfaringar med tiltak for førebygging og handtering av homo- og horerelaterte kallenamn i ungdomsskulen* (Slåtten, Holsen, Anderssen, & Jensen, 2012). Den presenterer resultatene fra en studie der en rekke skoler fra Øst- og Vestlandet skulle prøve ut flere tiltak, blant annet å innføre nulltoleranse mot «ord som *homo*, *homse*, *lesbe* og liknande ord som skjellsord» (s. 6). Jeg skal komme tilbake til resultatene fra studien senere, men skal her bare kort kommentere to av ordene som er nevnt, *homo* og *homse*, som begge er forkortede og slangpregede varianter av ordet *homofil*. Mens *homo* er en ren forkortelse, er *homse* en forkortelse som i tillegg har fått en typisk slangending, *-se*, som i *japse* for *japaner* (Tryti, 1984, s. 27, 32; 2008, s. 175). Slangord er ikke alltid stygge ord, men de er nesten alltid uformelle. Det vil si at vi kan se på ordene langs en annen skala enn den som har å gjøre med verdiladning (fra positiv via nøytral til negativ). Slangord kan plasseres på en stilistisk skala som går fra formell via nøytral til uformell, der slangord altså nesten alltid befinner seg på den uformelle siden. Også på denne skalaen ser vi at ord kan bevege seg. Ordet *bil*, for eksempel, var opprinnelig et slangord for *automobil*, men i dag har den lengre varianten forsvunnet helt, og *bil* er blitt et nøytralt ord. Når det gjelder *homofil*, tror jeg ikke langversjonen står i noen umiddelbar fare for å forsvinne, fordi *homofil* fortsatt fungerer som den mest nøytrale betegnelsen vi har i norsk. *Homo* og *homse* ligger og vipper mellom nøytral og uformell på den stilistiske skalaen, og siden de også vipper mellom nøytral og negativ (muligens også positiv) på verdiladningsskalaen, har vi fremdeles bruk for langversjonen *homofil*.

Det er mange homofile som bruker *homo* som en nøytral betegnelse på sin egen seksuelle legning. Men er det noen som bruker *neger* som en nøytral betegnelse på sin egen hudfarge/etnisitet? Er det

i det hele tatt greit at jeg skriver *neger* i denne teksten? I Sverige ble en språkprofessor i 2019 klaget inn av studenter ved Uppsala universitet for å ha uttalt ordet *neger* i en panelsamtale om hvordan man kan søke i gamle arkiver etter ord om rase. Studentene mente professoren burde ha vært mer respektfull og sagt «*n*-ordet» i stedet, og saken har fått mye medieoppmerksomhet.¹⁵ Samme år gikk det også en debatt i amerikanske medier om «the *n*-word», etter at en professor ved Augsburg University i Minnesota ble suspendert for å ha uttalt ordet *negro* i en forelesning.¹⁶ Når det gjelder verdiladningen av ordet i engelsk og norsk, skriver Svennevig (2020):

I USA ble afroamerikanere før omtalt nedsettende som niggere og mer nøytralt som negroes eller blacks. Men etter hvert ble også disse ordene oppfattet som problematiske og erstattet med afro-american eller african-american. I Norge ble ordet neger lenge brukt som en nøytral betegnelse, men på 1990-tallet ble det en stor debatt om hvorvidt ordet var nøytralt eller ei. Organisasjonen Afrikan (sic) Youth in Norway var den mest aktive til å hevde at ordet var nedsettende. (...) I dag er ordet oppført som nedsettende i de fleste ordbøkene. (Svennevig, 2020, s. 205–206).

Dag Finn Simonsen (2008) i Språkrådet skriver at Språkrådet er blitt «kraftig refset» for å ha hevdet at et ord som *neger* kan brukes nøytralt. Det hjelper ikke å vise til at *Bokmålsordboka/Nynorskordboka*

forteller at ordet kommer fra det spanske og portugisiske ordet *negro*, som betyr «svart», og at det viser til hudfarge (ordbok.uib.no, 2020). Uansett om man mener *neger* tidligere har vært nøytralt eller ikke; det er blitt et problematisk ord i norsk, og det har oppstått et behov for å finne erstatninger. I Norge har vi tradisjon for at offentlige organer prøver å finne erstatninger, såkalte avløserord, som er nøytrale, og Språkrådet har foreslått ordene *svart*, *mørkhudet*, og om amerikanske forhold *afro-amerikansk* eller *afrikansk-amerikansk*.¹⁷

En utfordring med avløserord er at prosessen har en tendens til å gjenta seg, slik at også avløserordene med tiden blir negative. Her kan det passe å hente fram et eksempel fra et helt trivielt felt: Endringen i verdiladning for ordet *dass* («toalett»). I boka *Norsk slang* (1984) skriver Tone Tryti om hvordan ordet *dass* startet som en eufemisme, det vil si «ikke-støtende omskrivninger for støtende ord eller temaer» (s. 151). *Dass* kommer opprinnelig fra det tyske uttrykket *das Häuschen*, som betyr «det lille huset» (s. 153). Etter hvert smittet tabuet over på begrepet 'lille huset', så man fjernet det og satt igjen med artikkelen *das* som en eufemisme for *das Häuschen*. Men så skjedde det samme med ordet *das*, som endte sine dager som eufemisme og ble til et støtende ord. Selv de beste eufemismer kan altså gå rett i *dass*!

Et nyere eksempel gjelder ordet *svart*, som altså Språkrådet har foreslått som et nøytralt avløserord for *neger*. I innledningen til sin diktsamling «Rasismens poetikk» fra 2019 skriver forfatteren Guro Sibeko at hun helst vil unngå å bruke *svart*, fordi «på norsk betyr det opprinnelig 'skitten'» (Sibeko, 2019,

15 Se svensk oppslag, <https://universitetslararen.se/2019/12/18/studenter-reagerade-starkt-pa-n-ordet/>; norsk oppslag, <https://khrono.no/svensk-lektor-klaget-inn-for-a-ha-uttalt-n-ordet-kunne-aldri-skjedd-i-norge-sier-professor/466099>.

16 <https://www.3quarksdaily.com/3quarksdaily/2019/03/the-n-word-and-the-misleading-simplicity-of-the-use-mention-distinction.html>

17 www.sprakradet.no/svardatabase/sporsmal-og-svar/neger/, lastet 9.1.2020.

s. 11-12). Hun foreslår i stedet *melaninrik*¹⁸ som avløserord. Bare tiden vil vise om dette ordet får etablert seg som et nøytralt ord i norsk, og – hvis det skulle skje – om og i hvilken grad *melaninrik* etter hvert også blir nedsettende. I en engelsk avisartikkel om avløserord skriver den engelske språkviteren Peter Trudgill (2014)¹⁹ at sannsynligheten er stor for at også avløserordene blir negative og må erstattes, så lenge de underliggende fordommene fortsetter å eksistere. Trudgill kaller denne prosessen for «The euphemism treadmill», og hevder at det ikke er ordene i seg selv som er hovedproblemet. Ordene er bare symptomer på den underliggende sykdommen, nemlig fordommene. Han mener likevel at så lenge fordommene er der, må vi fortsette å kjempe både mot ordene og holdningene og finne stadig nye avløserord.

Hva med ordet *jøde*? For dette ordet er det ingen som roper etter avløserord. Det er ingen tvil om at *jøde* kan brukes som et gruppebasert skjellsord, men det er heller ingen tvil om at *jøde* kan være et nøytralt ord både når det gjelder verdiladning og stilnivå, en helt uproblematisk betegnelse på jøder både etnisk, kulturelt og religiøst. Oppsummert kan vi si at våre tre ord for dagen er ganske ulike når det gjelder muligheten for å være nøytrale når det gjelder verdiladning og stilnivå. *Jøde* er et gammelt og etablert ord i norsk. Det kan brukes som skjellsord, men det lever også i beste velgående som et nøytralt ord både når det gjelder verdiladning og stilnivå. Ordet *homo* er et nyere ord i norsk og har oppstått som en slangpreget kortversjon av ordet *homofil* (Tryti, 2008). Stilistisk sett er det nok fremdeles mer uformelt og lever som et slangpreget kortord side om side med fullversjonen *homofil*. Når

det gjelder verdiladning, ser det ut til at *homo* har fått eller er i ferd med å få status som et verdinøytralt ord, i alle fall når det brukes som selvbetegnelse blant homofile. I *Bokmålsordboka/Nynorskordboka*, for eksempel, står det oppført kun som en kortform av *homofil* med betydningen «homofil person» (ordbok.uib.no, 2020). Ordet *neger*, derimot, har i økende grad fått status som et svært negativt ladet ord, og i 2004 tok *Bokmålsordboka/Nynorskordboka* inn tillegget om at ordet «kan oppfattes nedsettende» (Simonsen, 2008).

Skjellsord og følelser

Jeg husker en gang jeg så et TV-intervju med den verdenskjente fotballdommeren Pierluigi Collina. Collina har lagt opp som dommer, men han var virkelig vant til å få skjellsord slengt etter seg i kampens hete. Da han ble spurt om hvordan han klarte ikke å la skjellsordene gå inn på seg, trakk han på skuldrene og svarte: «Det er bare ord.» Beundringsverdig og flott, men det var også helt sikkert lettere for Collina bare å riste det av seg enn for mange andre. Ikke bare fordi fotballdommere generelt er vant til rutinemessig å bli utskjelt av gale fotballfans, men fordi Collina er voksen, anerkjent, vesteuropeisk, hvit, heterofil og mann. Det kan være mye vanskeligere for en ung homofil gutt å bli *jævla homo* av klassekameratene i skolegården. Dersom *jævla homo* er ment som en hatytring av klassekameratene, og gutten blir såret, er det ikke like lett for han som for Collina å bare «riste det av seg» og tenke at «det er bare ord». Skjellsord kan virke dypt sårende og krenkende.

Hvis skjellsord kan være så sterke, hvorfor er det da noen som slenger om seg med dem «bare på

18 Ifølge Sibeko (2019, s. 11) ble ordet visstnok først brukt i 1999 av Thomas Talawa Prestø og organisasjonen Afrikan Youth in Norway.

19 *Eastern Daily Press*, papirutgaven, 22.12.2014, s. 26.

#	SVAR
1	Hore, potet, homo
2	Homo
3	Ikke som jeg vet om
4	Ja, alle kompiser sier mye drit til hverandre Men det er jo bare tull.
5	Kanskje noen ganger, men det er ikke noe jeg har opplevd selv. Og når noen gjør det er det som oftest på tull. Fra hvor jeg ser på det.
6	Faen, homo, mongo, hurpe jævla...., innvandrere og ginger. Homo er ikke et skjellsord, men det blir brukt som et.
7	Ja det er litt vanlig. Man kan blikalt mongo, taper og homo osv.
8	Når det gjør det er det bare venner, som tuller med hverandre.
9	Ja, ordene kan for eksempel være: Helvete, fitte, hore, fuck, faen og mongo. Men disse ordene blir ikke oppfattet som noe slemt. Det kan foreksempel bare være noe tull mellom venner.
10	Ja det er vanlig på min skole. Det går ofte i de vanlige som homo, mongo, hore osv.
11	Litt tull innimellom
12	Homo, hore, taper
12	Ja! Homo, nigga og mongo
14	Homo, mongo, hore

tull»? La oss vende tilbake til definisjonen av banning, og det punktet som handler om at banning kan brukes til å uttrykke sterke følelser. Ljung (2011) utdyper dette punktet slik: «Banneord er følelsesladet språk: de reflekterer, eller gir inntrykk av å reflektere, følelser og holdninger» (s. 4, min oversettelse). Man kan som nevnt skille mellom aggressiv/emosjonell og sosial/stilistisk banning, og banning kan være knyttet til både positive og negative følelser, og til sterke og mindre sterke følelsesuttrykk.

En god illustrasjon på dette finner vi dersom vi går tilbake til hva elevene i Dembra-undersøkelsen 2016 svarte på spørsmålet: «Er det vanlig at elever bruker skjellsord seg imellom på din skole? I så fall

hvilke skjellsord?» Bildet nedenfor viser at elev 1 svarer ved å liste opp ordene *hore*, *potet*, *homo* uten kommentarer. Elev 4 nevner ingen ord, men skriver at selv om «alle kompiser sier mye drit til hverandre», så er det «bare tull». At skjellsord brukes på tull blant venner nevnes av flere, se elev 5, 8, 9 og 11:

HVA KAN VI GJØRE?

Etter denne gjennomgangen av skjellsord fra et språkvitenskapelig perspektiv er det på sin plass å spørre: Hva kan vi gjøre? Hvordan kan vi konstruktivt bruke vår kunnskap om hva skjellsord er, hvor de kommer fra, hvordan og hvorfor de brukes? Siden denne artikkelen er en Dembra-publikasjon, er det klart at hovedmålet med den er å bidra til å

bekjempe gruppebaserte skjellsord og hatytringer i skolen. Jeg skal derfor avslutte denne artikkelen med noen betraktninger over hva lærere gjør og kan gjøre for å forebygge og håndtere bruken av skjellsord.

At mange elever utsettes for homoskjellsord i skolen, kommer fram i Slåttens doktoravhandling fra 2016, og det er gutter som rammes hardest (Slåtten, 2016).²⁰ Utfordringene med homoskjellsord i skolen er også dokumentert i rapporten om homo- og horerelaterte skjellsord, som jeg omtalte tidligere (Slåtten et al., 2012). Rapporten beskriver en såkalt intervensjonsstudie, der forskere og skolene sammen aktivt prøvde ut tiltak – en intervensjon – for å forebygge og håndtere bruk av homo- og horerelaterte skjellsord i ungdomsskolen. I alt 17 skoler fra Hordaland, Oslo og Akershus deltok. De fikk opplæring i tiltak som kan brukes for å forebygge og håndtere homo- og horerelaterte skjellsord, og ble etter en tid intervjuet om sine erfaringer. De konkrete ordene lærerne ble spurt om var *homo*, *homse*, *soper*, *lesbe*, *hore*, *fitte* og *bitch* (s. 37). Resultatene viser at flere lærere grep inn når de hørte elever bruke homo-relaterte (men ikke horerelaterte) skjellsord. Lærerne syntes imidlertid ikke de hadde fått økt kompetanse om tematikken, og rektorene hadde i liten grad innført «nulltoleranse mot bruk av homo- og hore-relaterte skjellsord». Majoriteten av rektorene mente at det generelle mobbearbeidet var tilstrekkelig, og at de ikke trengte egne tiltak rettet mot en spesiell type skjellsord (s. 55). Forskerne konkluderer likevel med å anbefale at skolene inkluderer tiltak som går direkte på homo- og horerelaterte skjellsord sammen med et allerede etablert antimobbeprogram, fordi økt bevisstgjøring er viktig (s. 56).

Jeg er enig i at bevisstgjøring er viktig, og håper

at det jeg har presentert i denne artikkelen, bidrar til å løfte fram et *nyansert* syn på gruppebaserte skjellsord. Når lærere og rektorer spør meg om det hjelper å slå hardt ned på stygge ord i skolen, og om de bør lage lister over forbudte ord, svarer jeg alltid «både ja og nei». Ja, fordi et forbud kan føre til at noen får vite eller blir minnet om hvilke ord som er stygge, og lar være å bruke dem. Nei, fordi et forbud bare bekrefter og bidrar til å opprettholde den *kraften* i skjellsordene som gjør at de fungerer så bra som skjellsord (se Hasund, 2005: 48–49). Skjellsord er som merkevarer, og lister over forbudte ord viser hvilke ord som har klart å skaffe seg status som kjente merkevarer i avdelingen for stygge ord. Som Simonsen (2008) i Språkrådet uttrykker det: «Ord som frarådes, kan fortsette å leve et hemmelig liv.»

Så kan man gripe saken an fra motsatt perspektiv: Hvis et forbud bare bidrar til å opprettholde kraften i skjellsord, er det kanskje bedre å ikke forby ord eller lage lister over skjellsord i skolen. Kan det føre til at futten går ut av ordene slik at de til slutt ikke fungerer som skjellsord lenger? Også når jeg får dette spørsmålet, svarer jeg «både ja og nei». Ja, fordi det har vist seg at ords verdiladning noen ganger kan endres fra negativ til nøytral eller positiv uten at man går veien via forbud, som eksemplet med tv-serien *Jævla homo* har vist. Nei, fordi skolen er forpliktet til å ha «nulltoleranse mot krenking som mobbing, vald, diskriminering og trakassering» (Opplæringsloven § 9a), og fordi det er god folkeskikk å oppføre seg ordentlig og ikke såre andre.

Det at jeg svarer både ja og nei på spørsmål om forbud mot skjellsord i skolen, betyr ikke at jeg er likegyldig til hatytringer. Når jeg argumenterer for et nyansert syn på skjellsord, er det først og fremst for å anerkjenne at ord alltid må ses i lys av

20 Se omtale på <http://kjonnsforskning.no/nb/2016/06/gutter-rammes-hardest-av-homoskjellsord>.

konteksten de blir brukt i. Når jeg velger å skrive *neger* i denne teksten og ikke eufemismen «*n*-ordet», er det for å understreke min holdning at til og med *neger* kan være «bare et ord». Ord kommer ikke til oss med en ferdig definisjon og verdiladning. Definisjoner av ord kan være gjenstand for diskusjon, og ords verdiladning og stilistiske valør kan endre seg over tid. Å øve opp kunnskapen om dette faller inn under det tverrfaglige temaet «Demokrati og medborgerskap» i Fagfornyelsen. I overordnet del står det at elevene skal «forstå dilemmaer som ligger i å anerkjenne både flertallets rett og mindretallets rettigheter», og at de skal «øve opp evnen til å tenke kritisk, lære seg å håndtere meningsbrytninger og respektere uenighet».²¹ Når det gjelder skjellsord, kan dette innebære å anerkjenne at ordene kan brukes og oppfattes grovt krenkende (som hatyttringer), men også at de kan brukes og oppfattes «bare på tull» (som sosial/stilistisk banning). Flere kompetansemål i norskfaget gir mulighet for å tematisere dette. Etter 4. trinn skal eleven kunne «reflektere over hvordan språkbruken vår påvirker andre» (s. 7); etter 7. trinn skal eleven «utforske og reflektere over sammenhengen mellom språk og identitet» (s. 8), og etter 10. trinn «bruke fagspråk og kunnskap om (...) sjanger i samtale om (...) tekster» (s. 9) (Utdanningsdirektoratet, 2019). I norskfaget er det absolutt på sin plass å tematisere den aggressive bruken av skjellsord for å bekjempe hatyttringer. Det behøver imidlertid ikke bety at man helt underkjenner den sosiale/stilistiske bruken som en identitetsmarkør for en tøff/kameratslig stil. Lenz og Moldrheim (2019) berører noe av denne problematikken i sin artikkel om nulltoleranse i møte med fordomsfulle uttrykk i skolen. På spørsmålet om hvordan lærere skal håndtere den pålagte «null-

toleransen», svarer de at det ikke nødvendigvis alltid er best å slå hardt og raskt ned på uønsket atferd (som skjellsord), fordi dette kan stenge døren for videre kommunikasjon: «For elevene kan det være svært viktig å oppleve at læreren tror på at de har evne til refleksjon, empati og ettertanke» (s. 43). Grensene mellom «bare tull» og alvor kan være uklare, og både lærere og elever trenger å snakke om dem. Hvis vi vender tilbake til det limbiske system og husker på at skjellsord og annet stygt språk er koblet til følelser og ikke til fornuft, må vi huske at dette gjelder både elever og lærere. Lærere som reagerer instinktivt med avsky når de hører *jævla homo*, kan med fordel gjøre samme øvelse som de ønsker fra elevene: Trekke pusten og prøve å koble på fornuften. Det gjelder å holde hodet kaldt og hjertet varmt.

Referanser

- Andersson, L.-G. & Trudgill, P. (1990). *Bad language*, London: Penguin Books.
- Drange, E.-M., Hasund, I.K. & Stenström, A.-B. (2014). «'Your mum!' Teenagers' use of mother swearwords in English, Spanish and Norwegian». I: *International Journal of Corpus linguistics* 19:1, s. 29–59.
- Fjeld, Ruth Vatvedt (2002). «Om banning og sverting». I: *Maal og Minne* 2, s. 152–166.
- Hasund, I.K. (2005). «*Fy faraol!*» Om nestenbanning og andre kraftuttrykk, Oslo: Cappelen.
- Hasund, I.K. (2006). *Ungdomsspråk*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Hasund, I.K., Drange, E.-M. & Stenström, A.-B. (2012). «The pragmatic functions of swearing by mother in English, Spanish and Norwegian teenage talk». I: Rathje, M. (red.). *Swearing in the Nordic countries. Sprognævnets konferenceserie 2*, København: Dansk Sprognævn, s. 11–36.
- Hasund, I.K. & Stenström, A.-B. (1996). «Conflict talk: A comparison of the verbal disputes of adolescent females in two corpora». I: Ljung, M. (red.). *Corpus-based studies in English. Papers from the 17th International Conference on English Language Research on Computerized Corpora*. Language and computers. Studies in practical linguistics nr. 20, Amsterdam: Rodopi, s. 119–133.
- Jenstad, T.E. (1999). *Nye Skjellsordboka*, Trondheim: Tapir.
- Lenz, C. & Moldrheim, S. (2019). «'Nulltoleranse' – fra lydighet til myndiggjøring: Hvordan møte krenkende atferd og fordomsfulle uttrykk i skolen? Faglige perspektiver på demokrati og forebygging av gruppefiendtlighet i skolen». I: Lenz, C., Moldrheim, S. & Gambert, Chr. (red.). *Dembrahefte 2*, Oslo: HL-senteret, s. 34–49.
- Ljung, M. (2011). *Swearing. A cross-cultural linguistic study*, Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Rathje, M. (2012a). «Attitudes to Danish swearwords and abusive terms in two generations». I: Rathje, M. (red.). *Swearing in the Nordic countries. Sprognævnets konferenceserie 2*, København: Dansk Sprognævn, s. 37–62.
- Rathje, M. (2012b). «*Luder og laban*. De grimmeste ord i to generasjoner». I: *Nyt fra Sprognævnet*, 2.
- Sibeko, G. (2019). *Rasismens poetikk*, Oslo: Ordatoriet.
- Simonsen, D.F. (2008). «'Finn', 'lapp' og 'neger' – litt om sensitive ords liv og død». www.sprakradet.no/Vi-og-vart/Publikasjoner/Spraaknytt/Arkivet/Spraknytt-2008/Spraknytt-22008/Sensitive-ord/
- Slåtten, H. (2016). *Gay-related name-calling among young adolescents – Exploring the importance of the context*, doktoravhandling, Institutt for samfunnspsykologi, Bergen: Universitetet i Bergen.
- Slåtten, H., Holsen, I., Anderssen, N. & Jensen, D. (2012). *Erfaringar med tiltak for førebygging og handtering av homo- og horelaterte kallenamn i ungdomsskolen*, Bergen: Universitetet i Bergen, HEMIL-senteret. <https://bora.uib.no/handle/1956/5793>
- Stenström, A.-B., Andersen, G. & Hasund, I.K. (2002). *Trends in teenage talk. Corpus compilation, analysis and findings*. Studies in Corpus Linguistics nr. 8. Amsterdam: John Benjamins.
- Stephens, R., Atkins, J. & Kingston, A. (2009). «*Swearing as a response to pain*». I: *NeuroReport* 20, s.1056–1060.

Stroh-Wollin, U. (2012). «In the company of the devil and Our Lord through three centuries – Swearing in Swedish dramas». I: Rathje, M. (red.). *Swearing in the Nordic countries. Sprognævnets konferencserie 2*, København: Dansk Sprognævn, s.175–198.

Svennevig, J. (2020). *Språklig samhandling: Innføring i kommunikasjonsteori og diskursanalyse* (3. utg.), Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Svennevig, J. & Hasund, I.K. (2018). «Uformelt talespråk». I: Mæhlum, B. (red.). *Norsk Språkhistorie II: Praksis*, kap. 2, Oslo: Novus forlag, s. 119–162.

Tryti, T. (1984). *Norsk slang*, Oslo: Universitetsforlaget.

Tryti, T. (2008). *Norsk slangordbok*, Oslo: Kunnskapsforlaget.

Utdanningsdirektoratet (2019). Læreplan i norsk (NOR01-06). <https://www.udir.no/lk20/nor01-06>

OM DEMBRA

Dembra tilbyr veiledning, kurs og nettbaserte ressurser for forebygging av ulike former for gruppefiendtlighet, som fordommer, fremmedfrykt, rasisme, antisemittisme og ekstremisme. Kjernen i Dembra er forebygging gjennom å bygge demokratisk kompetanse, med inkludering og deltakelse, kritisk tenking og mangfoldskompetanse som sentrale prinsipper. Tilbudet er rettet mot skoler og lærerutdanninger i Norge. Dembras fokus på undervisningspraksis, profesjonskompetanse og skolemiljø støtter skole og lærerutdanning med å virkeliggjøre fagfornyelsen og verdiene og prinsippene i læreplanens overordnede del.

DETTE HEFTET

Denne publikasjonen baserer seg på bidrag fra den nasjonale Dembra-konferansen i mars 2019, med tittelen «Utenforskap og medborgerskap: Myndiggjøring som redskap mot ekskludering og hat», samt faglige perspektiver utviklet gjennom Dembras kurs- og veiledningsarbeid. Temaene i årets publikasjon inkluderer ekskluderende språkbruk, forestillinger om norskhet, filosofisk samtale, bruk av VR-briller i undervisning og skolevalgets demokratiske betydning. Med dette håper Dembra å bidra med støtte og inspirasjon til skolenes arbeid med fagfornyelsen og overordnet del.